

DIDAKTIKA

Didaktika je teorie vzdělávání, která se zabývá jevy, formami, postupy a cíli vyučování. Je součástí pedagogiky, zabývající se metodami a formami školního vyučování.

Didaktika je pojem odvozený z řeckého slova didaskó, které znamená učím nebo vyučuji.

Obsah:

- **Didaktika se zabývá třemi základními otázkami**
- Historie didaktiky
- Druhy didaktik
- Systematizace didaktik
- Obecná didaktika
- Funkce didaktiky
- Hlavní váhu zkoumání směřuje didaktika
- **Cíl vyučování**
- Hierarchie cílů výchovy a vzdělávání
- Členění cílů výuky podle oblasti rozvoje žákovy osobnosti:
- Požadavky na cíle
- Nejčastější chyby při vymezení cíle
- Magerova technika formulování cíle
- **Obsah vzdělávání – učivo**
- Obsah vzdělávání úzce souvisí se společenskovední objednávkou navazující na oblasti
- Diferenciace učiva
- Prvky učiva
- Didaktická analýza učiva
- **Metody, formy, prostředky**
- Faktory ovlivňující volbu metody
- Metody podle etap vyučovací jednotky
- Slovní metody – zdrojem je mluvená, psaná, nebo tištěná řeč
- Metody názorně demonstrační
- Metody dovednostně praktické
- **Organizační formy vyučování**
- Organizační forma podle samostatnosti žáků
- Skupinová práce – hlediska rozdělení do skupin
- Způsoby rozdělení do skupin
- Druhy skupin

Základní organizační jednotka – vyučovací hodina

- Typy vyučovacích hodin
- Etapy vyučovací jednotky
- Souhrnné rozvržení vyučovací hodiny v minutách

Didaktické zásady

Didaktika se zabývá třemi základními otázkami:

- **Proč vyučovat – cíl vyučování**
- **Co vyučovat – jaké učivo**
- **Jak vyučovat – metody, formy, prostředky**

Historie didaktiky:

- Wolfgang Ratke (1571-1635) – jako první uvedl pojem didaktika
- Jan Amos Komenský (1592-1670) – uvedl v praxi základní didaktické zásady
- Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) – upřednostňoval pozornost na dítě, na jeho aktivitu, tvořivé vyučování
- Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827) – metodika pro základní vyučování
- Johann Friedrich Herbart (1776-1841) – je považován za zakladatele pedagogiky, jeho přínos pro didaktiku = jasnost, asociace, systém, metoda.
- Otto Willmann (1839 – 1920) – didaktika jako věda o vzdělávání
- Kelyova, Montessori, Deeryly, Ferriere, Petersen, Steiner – pluralita názorů na vyučovací proces

Druhy didaktik:

- Obecná (všeobecná) didaktika
- Speciální didaktika
- Didaktika vyučovacích předmětů
- Předmětová didaktika
- Didaktika dospělých
- Didaktika žáků se speciálními potřebami
- Oborová didaktika
- Didaktika odborného výcviku
- Didaktika druhů a stupňů škol
- Předškolní didaktika
- Školní didaktika
- Středoškolská didaktika
- Vysokoškolská didaktika

Systematizace didaktik:

Funkce didaktiky:

- Normativní -určuje kritéria kvality a efektivity vzdělávacího procesu
- Diagnostická – zkoumá vzdělávací proces
- Prognostická – zkoumá zákonitosti vyučovacího procesu, které rozhodují o jeho úspěšnosti
- Instrumentální – metody, formy, prostředky, které racionalizují vzdělávací proces

Hlavní váhu zkoumání směřuje didaktika:

- Na cíl, kterého je potřeba dosáhnout

- Podmínky vyučování
- Didaktické zásady – principy a pravidla
- Činitele výuky – učitel a žák
- Soubor poznatkům a činností – učivo
- Metody, formy a prostředky
- Výsledek vyučování

Cíl vyučování

Hierarchie cílů výchovy a vzdělávání:

- Obecné cíle výchova a vzdělávání
- Cíle studijního nebo učebního oboru
- Cíle vyučovacích předmětů
- Cíle tématických celků
- Cíle vyučovacích jednotek
- Individuální cíle

Členění cílů výuky podle oblastí rozvoje žákovy osobnosti:

- Kognitivní (vzdělávací) – osvojování si vědomostí a intelektuálních dovedností
- Afektivní (postojové) – vztahují se k emocionální oblasti, vytváření hodnotových orientací, postojů
- Psychomotorické (výcvikové) – osvojování si psychomotorických dovedností, řeči, psaní, kreslení, manipulace s věcmi a nástroji

Požadavky na cíle:

- Přiměřenost – cíle musí být dosažitelné
- Konzistentnost – podřízenost nižších cílů vyšším
- Ověřitelnost – dosažení cíle musí být ověřitelné
- Jednoznačnost – cíl nesmí být nejednoznačně definovaný
- Respektování taxonomie – úrovně zvládnutí učiva

Nejčastější chyby při vymezování cíle:

- Příliš obecné vymezení výukového cíle – „naučit se práce s Wordem“, „Osvojit si zásady práce s počítačem“
- Ztotožnění cíle s tématem vyučovacích jednotky – „Kanada – zemědělství a průmysl“
- Cíl popisuje zamýšlenou činnost učitele – „Ukázat, jak se ředí kyselina sírová“

Magerova technika formulování cíle:

- Požadovaný výkon žáka
- Podmínky výkonu
- Rozsah výkonu
- Vymezení způsobů řešení
- Použití pomůcek
- Normování výkonu
- Počet správně vyřešených úkonů (úloh)
- Tolerance nepřesnosti
- Časový limit

Obsah vzdělávání – učivo

UČIVO je jeden ze tří hlavních činitelů výuky. Dva zbývající prvky jsou **UČITEL** a **ŽÁK**.

Důležité upozornění: Kopírování a šíření tohoto materiálu se doporučuje!

Učivo je tedy – systém vědomostí, zručností a návyků, jejichž osvojení zabezpečuje rozvoj duševních a fyzických schopností žáků, potřebných pro jejich další život

Jedná se o didaktickou transformaci obsahu vzdělání, kterou provádí škola a učitel předmětu.

Obsah vzdělávání úzce souvisí se společenskovední objednávkou navazující na oblasti:

- Ekonomické
- Politické
- Sociální

Diferenciace učiva:

- **Učivo základní** – minimum z hlediska obsahu a stupně osvojení. Obsahuje prvky učiva které podmiňují osvojení si dalšího učiva
- **Učivo rozšiřující** – slouží k prohloubení základního učiva

Prvky učiva:

- Poznatky
- Zručnosti a návyky
- Zkušenosti z tvořivé činnosti
- Emocionálně citové zkušenosti

Didaktická analýza učiva:

- Pojmová – vytvoření žebříčku (struktury) pojmů, od základního k rozšiřujícím
- Operační – analýza činností a operací
- Analýza mezipředmětových vztahů – přirozená návaznost na učivo jiných předmětů

Metody, formy, prostředky

Metoda je cílevědomý, koordinovaný a záměrný postup, kterým se dosahuje vytčeného cíle.

Faktory ovlivňující volbu metody:

- Obsah vzdělávání
- Cíl vyučovací jednotky
- Možnosti žáků
- Zákonitosti vyučovacího procesu
- Materiálně technické zabezpečení
- Možnosti učitele
- Předcházející zkušenosti

Metody podle etap vyučovací jednotky:

Metody motivační – úkolem je zvýšit zájem o činnost

- Úvodní motivační metody
- předmluva – nastínění problému
- rozhovor – dialog s žáky
- demonstrace – obraz, film
- motivace pomocí problému – upoutání pozornosti
- Průběžné motivační metody

- motivační výzva – v průběhu vyučování, upoutání pozornosti k učivu
- aktualizace obsahu – zpestření, využití učiva
- pochvala, kritika, povzbuzení

Metody expoziční – prvotní seznámení s učivem

Metody fixační – upevňování a prohlubování – opakování učiva

- opakování – ústní, otázky a odpovědi, písemné, praktické opakování
- cvičení – nácvik, přecvičování

Metody diagnostické – hodnocení, klasifikace vědomostí a zručnosti žáků – zkoušení

Metody aplikační – využití vědomostí v konkrétní činnosti

Slovní metody – zdrojem je mluvená, psaná, nebo tištěná řeč:

- Monologické metody – výklad, vysvětlujeme, přednáška
- Dialogické metody – rozhovor, diskuse
- Metody práce s knihou – učebnice, skripta
- Metody písemných prací – domácí úkoly

Metody názorně demonstrační:

- Pozorování – cílevědomé pozorování předmětů, objektů, jevů, procesů
- Předvádění – vlastností předmětů, činností, pokusů, modelů
- Demonstrace statických obrazů – obrazy, schémata, grafy a nákresy
- Projekce statická a dynamická – prezentace v PowerPointu, film
- Manipulace s předmětem

Metody dovednostně praktické:

- Nácvik pohybových a praktických činností
- Pracovní činnosti – dílny, školní praxe, praxe v podniku
- Laboratorní činnosti – pokusy, laboratorní práce
- Grafické a výtvarné činnosti

Organizační formy vyučování

- Kolik žáků se vyučuje
- individuální výuka
- hromadná výuka
- smíšená výuka
- Kde se vyučuje
- školní prostředí
- mimoškolní prostředí
- Jak dlouho se vyučuje
- vyučovací hodina
- zkrácená vyučovací hodina
- dvojhodinová vyučovací jednotka – tělesná výchova, výtvarná výchova
- vícehodinová vyučovací jednotka – praxe učebního oboru
- Jak často se vyučuje

Organizační forma podle samostatnosti žáků:

- individuální práce

- skupinová práce
- frontální práce

Skupinová práce – hlediska rozdělení do skupin:

- podle druhu činnosti
- podle zájmu žáků
- podle pracovního tempa
- podle schopností

Způsoby rozdělení do skupin:

- spontánní – děti se rozdělí samy
- náhodné – rozlosování
- usměrňované – stanovuje učitel
- *U skupinové práce platí zlaté pravidlo – ve skupině dostávají všichni stejné hodnocení!*

Druhy skupin:

- heterogenní – různorodá skupina
- homogenní – stejné schopnosti, typy a výkony

Základní organizační jednotka – vyučovací hodina

Typy vyučovacích hodin:

- Základní typ vyučovací hodiny
- Zvláštní typ vyučovací hodiny
- osvojování si nových vědomostí
- opakovací
- prověřování hodnocení žáků
- aplikační – exkurze apod.

Etapy vyučovací jednotky:

- organizační a administrativní etapa
- prezentace cílů vyučovacího procesu
- motivace
- aktualizace již osvojeného učiva
- osvojení nového učiva
- upevňování a prohlubování vědomostí
- zadání domácího úkolu
- zhodnocení vyučovací hodiny a závěr

Souhrnné rozvržení vyučovací hodiny v minutách:

- Úvod – 3 minuty (v etapách body 1. – 3.)
- Individuální zkoušení – 10 – 15 minut (v etapách bod 4.)
- Opakování učiva z minulé hodiny, nové učivo – 15 – 20 minut (v etapách body 4. – 5.)
- Fixace nového učiva, diagnostika dosažení cílů – 5 minut (v etapách bod 6.)
- Zadání domácího úkolu a závěr – 5 minut (v etapách bod 7. a 8.)

Didaktické zásady

Zásada přiměřenosti a individuálního přístupu

- čím mladší žáci tím pestřejší formy výuky, kratší vyučování, konkrétnější učivo

Zásada uvědomělosti a aktivity

- žák rozumí tomu čemu se učí, zná cíl a smysl učební činnosti

Zásada postupnosti – požadavek postupu

- od jednoduchého k složitému
- od blízkého ke vzdálenému,
- od konkrétního k abstraktnímu
- od obecného k zvláštnímu.

Zásada soustavnosti (systematičnosti) a cílevědomosti

- Promyšlené (logické, systematické) a cílevědomé řazení učiva,
- znalost cíle je nejučinnější motivační prostředek

Zásada trvalosti

- Upevnění (pochopení) učiva
- budování předpokladů k aplikaci učiva v aktuálních podmínkách

Zásada názornosti

- Vzájemné propojení informačních zdrojů

Zásada spojení teorie s praxí

- Spojení teoretické (informační) roviny s praktickou rovinou

Zásada vědeckosti – učivo musí vycházet z nejnovějších vědeckých poznatků

Vytvoření optimálních podmínek k výuce – materiální a technické zabezpečení, klima třídy, psychohygienické podmínky

Zásada komplexního vývoje osobnosti – všestranný rozvoj osobnosti